

2^ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΟΤΑ

«Ιεραποστολή και Ορθόδοξη Εκκλησία». Βόλος, 12 Ιανουαρίου 2023

Η εκκλησιολογία του Ορθοδόξου-Καθολικού διαλόγου.

Ορισμένα ανοιχτά ερωτήματα

Δημήτρης Κεραμιδάς

Στην παρούσα φάση, ο επίσημος θεολογικός διάλογος μεταξύ Ορθοδόξων και Καθολικών έχει επικεντρωθεί στη σχέση πρωτείου και συνοδικότητας και στη σημασία αυτής της σχέσης για την ενότητα των δύο Εκκλησιών. Το κείμενο υπό τον τίτλο «Συνοδικότητα και πρωτείο κατά την πρώτη χιλιετία. Καθ' οδόν προς μια κοινή κατανόηση στην υπηρεσία της ενότητας της Εκκλησίας» που δημοσιεύθηκε στο Κιέτι της Ιταλίας το 2016 από τη Διεθνή Επιτροπή επί του Θεολογικού Διαλόγου συνέχισε τη μελέτη που είχε ξεκινήσει στη Ραβέννα το 2007 αναφορικά με τη σχέση αυθεντίας και συνοδικότητας. Το κείμενο του Κιέτι επιβεβαίωσε όχι μόνο τη συνύπαρξη, αλλά και τη συν-λειτουργικότητα των δύο αυτών τύπων εκκλησιαστικής διοίκησης. Πρωτείο και συνοδικότητα, βασιζόμενα αντίστοιχα στη Χριστολογία και την Τριαδικότητα, συνυπάρχουν οργανικά σε τοπικό, περιφερειακό (επαρχιακό) και παγκόσμιο και είναι «αλληλένδετες, συμπληρωματικές και αδιαχώριστες πραγματικότητες» (παρ. 5), καθώς και «ουσιώδεις δομές της Εκκλησίας» (παρ. 7).

Σύμφωνα με το κείμενο, η οργανική συνύπαρξη μεταξύ πρωτείου και συνοδικότητας ισχύει τόσο για κάθε τοπική Εκκλησία (επισκοπή) όσο και για την κοινωνία που υπάρχει μεταξύ των Εκκλησιών.

Η αλληλεξάρτηση μεταξύ του προεστού ή επισκόπου και της κοινότητας είναι ένα συστατικό στοιχείο της ζωής της τοπικής Εκκλησίας [...] Δοθέντος ότι ο επίσκοπος είναι ο επικεφαλής της τοπικής του Εκκλησίας, εκπροσωπεί την Εκκλησία του στις άλλες τοπικές Εκκλησίες και στην κοινωνία όλων των Εκκλησιών. Ομοίως, καθιστά αυτήν την κοινωνία παρούσα στη δική του εκκλησία. Αυτή είναι μια θεμελιώδης αρχή της συνοδικότητας» (παρ. 9-10).

Η θέση αυτή έχει σημασία όχι μόνο για τον εν εξελίξει διμερή διάλογο, αλλά και για την προσπάθειά να πραγματοποιηθεί η παν-ορθόδοξη ενότητα όσο επίσης και για τον ενδο-καθολικό προβληματισμό γύρω από τη σχέση πρωτείου και συνοδικότητας σε επαρχιακό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, ορισμένοι ορθόδοξοι έχουν μιλήσει για την ελλιπή, κατ' αυτούς, εφαρμογή της

συνοδικότητας εντός της παγκόσμιας Ορθοδοξίας. Πρόκειται κατά κύριο λόγο (αν κι όχι αποκλειστικά) για μια θέση που υιοθέτησαν οι Εκκλησίες που απείχαν από την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Κρήτης, θεωρώντας πως ο κανονισμός της Συνόδου παρείχε εξουσίες στους Προκαθημένους και στον Προεδρεύοντα αυτής που υπερέβησαν την ορθόδοξη πρακτική περί πρωτοκαθεδρίας. Τέτοιες αναφορές (ή άλλες παρόμοιες) που προωθούν το αίτημα για «περισσότερη συνοδικότητα» δεν ενδιαφέρονται για την ανάγκη πρωτείου (ή πρωτείων) που να υποστηρίζουν τις συνοδικές διαδικασίες και να εκφράζουν ορατά την ενότητα των Εκκλησιών.

Επιπλέον, για πολλούς αιώνες μετά τη διακοπή της κοινωνίας με τη Ρώμη, πολλοί Ορθόδοξοι έχουν αναπτύξει ασυνείδητα μια «αρνητική» ταυτότητα: η Ορθοδοξία δεν είναι αυτό που η παράδοση της άφησε ως κληρονομιά, αλλά αυτό που δεν είναι «οι άλλοι», ιδιαίτερα οι Καθολικοί, τουτέστιν μια συνοδική Εκκλησία χωρίς κανενός είδους πρωτείο¹. Μια τέτοια αντίληψη έχει σαφώς επηρεάσει την ορθόδοξη αντίληψη του πρωτείου.

Σε ό,τι αφορά στην Καθολική Εκκλησία, το ερώτημα είναι εάν η ενότητα της Εκκλησίας μεταφέρεται απευθείας από το τοπικό στο παγκόσμιο επίπεδο, τουτέστιν από τις κατά τόπους επισκοπές στον επίσκοπο της Ρώμης, ο οποίος είναι ο (μόνος) ορατός φορέας ενότητας του παγκόσμιου επισκοπικού σώματος. Θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι αυτή είναι η τρέχουσα κατάσταση στην καθολική θεολογία, ειδικά αφότου (το 2006) ο τίτλος «Πατριάρχης της Δύσης» (που προϋπέθετε έναν γεωγραφικό περιορισμό της παπικής δικαιοδοσίας) αφαιρέθηκε από τους τίτλους του Ρωμαίου Ποντίφικα,² αλλά κι αφότου (το 2000) η Επιτροπή (*Congregatio*) για τη Διδασκαλία της Πίστης εξέδωσε ορισμένες οδηγίες σχετικά με τη χρήση του όρου «αδελφές εκκλησίες» στον ορθόδοξο-καθολικό διάλογο, περιορίζοντας τη χρήση του όρου αυτού στις σχέσεις μόνο μεταξύ των επιμέρους εκκλησιών (επισκοπών, πατριαρχείων, μητροπόλεων) κι όχι μεταξύ της Ορθόδοξης και της Καθολικής Εκκλησίας στο σύνολό τους, καθώς η μεν πρώτη είναι, κατά την Επιτροπή, μια «ομάδα» επιμέρους εκκλησιών ενώ η

¹ P. Vassiliadis, «Scrittura e Tradizione nella Chiesa. Una prospettiva biblica e missionaria “ortodossa”», στο S. Gaburro – E. Nofke – P. Vassiliadis, *Scrittura e Tradizione nella Chiesa. Tre voci teologiche in dialogo*, San Paolo, Milano 2021, 156-157.

² Ποντιφικό Συμβούλιο για την Προώθηση της Χριστιανικής Ενότητας, *Δελτίο Τύπου σχετικά με την κατάργηση του τίτλου “Πατριάρχης της Δύσης” στο “Annuario Pontificio” του 2006*: «Σήμερα, η έννοια του όρου ‘Δύση’ υπενθυμίζει μια πολιτιστική συνάφεια που δεν αναφέρεται μόνο στη Δυτική Ευρώπη [...] Προφανώς, αυτή η έννοια του όρου ‘Δύση’ δεν προορίζεται για να περιγράψει μια εκκλησιαστική επικράτεια, ούτε μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ορισμός μιας πατριαρχικής επικράτειας. Αν κάποιος θέλει να δώσει στον όρο ‘Δύση’ μια έννοια που ισχύει για την εκκλησιαστική κανονική γλώσσα, θα μπορούσε αυτή να γίνει κατανοητή μόνο σε σχέση με τη Λατινική Εκκλησία. Έτσι, ο τίτλος ‘Πατριάρχης της Δύσης’ θα περιέγραφε την ιδιαίτερη σχέση του Επισκόπου Ρώμης με την τελευταία και θα μπορούσε να εκφράσει την ιδιαίτερη δικαιοδοσία του Επισκόπου Ρώμης μέσα στη Λατινική Εκκλησία. Ως αποτέλεσμα, ο τίτλος ‘Πατριάρχης της Δύσης’, ασαφής ευθύς εξαρχής, έγινε παρωχημένος και πρακτικά αχρείαστος, καθώς εκτυλισσόταν η ιστορία».

δεύτερη, στο σύνολό της (η Δυτική και Ανατολική Καθολική Εκκλησία), είναι η «Παγκόσμια» Εκκλησία³. Σε κάθε περίπτωση, είναι εμφανές πως ο προβληματισμός για τη λεγόμενη «περιφερειακή» εκκλησιολογία είναι επίκαιρος όχι μόνο λόγω των σχετικών αναφορών που υπάρχουν στα κείμενα της Ραβέννας και του Κιέτι, αλλά κι επειδή είναι η εκκλησιολογία γύρω από την οποία έχει οργανωθεί η Ορθοδοξία σε Πατριαρχικές, Αυτοκέφαλες κι Αυτόνομες Εκκλησίες.

Πώς λοιπόν υλοποιείται η ενότητα σε περιφερειακό επίπεδο και ποιος είναι ο ρόλος του πρωτείου και της συνοδικότητας στην προώθησή της; Αρκεί μόνο το ένα από τα δύο για να εμπεδωθεί ή ενότητα όπως θέλουν ορισμένες προσεγγίσεις, ή όντως η Ραβέννα και το Κιέτι έχουν δίκιο που κάνουν λόγο για «συν-λειτουργικότητα» και για «αδιαχώριστη» σχέση;

Υπάρχει, καταρχήν, η γενική παραδοχή πως η συνοδικότητα είναι μια αυθεντική έκφραση της φύσης της Εκκλησίας, μια επέκταση της βαπτισματικής και ευχαριστιακής κοινωνίας με τον Κύριο. Τα μυστήρια καθιστούν απτή τη θεανθρώπινη σχέση, στο βαθμό που φανερώνουν ότι η ενότητα είναι ένα γεγονός κοινωνίας, μια κοινωνίας που δεν είναι μόνο «θεοαναφορική» κι «εσχατολογική», αλλά ταυτόχρονα «ιστορική» κι ενδότατα «ανθρώπινη». Γι' αυτό η κοινωνία έχει ανάγκη ορατών μέσων που να αντικατοπτρίζουν την κοινωνία των πιστών με το Θεό και μεταξύ τους, μέσα που δεν δύνανται υπάρχουν χωριστά από τη μυστηριακή κοινωνία.

Ως εκ τούτου, η εκκλησιαστική κοινωνία δεν είναι μια αφηρημένη πραγματικότητα ούτε μπορεί να υπάρχει μόνο ως μια μυστική ένωση με τον Θεό δίχως να ενδιαφέρεται για την ενότητα με τους άλλους (βλ. Ιω. 17, 21: «Δεν προσεύχομαι μόνο γι' αυτούς αλλά και για κείνους που με το κήρυγμα αυτών θα

³ Επιτροπή για το Δόγμα της Πίστεως, *Σημείωση σχετικά με την έκφραση "Αδελφές Εκκλησίες"* (30 Ιουνίου 2000): 10. «Με την ορθή έννοια, οι αδελφές Εκκλησίες είναι αποκλειστικά οι επιμέρους Εκκλησίες (ή ομάδες επιμέρους Εκκλησιών όπως, για παράδειγμα, τα Πατριαρχεία ή οι Μητροπολιτικές επαρχίες). Πρέπει πάντα να είναι σαφές πως όταν η έκφραση 'αδελφές Εκκλησίες' χρησιμοποιείται με αυτή την ορθή έννοια, η Μία, Αγία, Καθολική κι Αποστολική Παγκόσμια Εκκλησία δεν είναι αδελφή αλλά μητέρα όλων των επιμέρους Εκκλησιών.

11. Μπορεί κανείς να μιλήσει, επίσης, για αδελφές Εκκλησίες, με την ορθή έννοια, σε σχέση με επιμέρους Καθολικές και μη Καθολικές Εκκλησίες. Έτσι, η επιμέρους Εκκλησία της Ρώμης μπορεί επίσης να ονομαστεί 'αδελφή' όλων των άλλων επιμέρους Εκκλησιών. Ωστόσο, όπως τονίστηκε παραπάνω, δεν μπορεί κανείς να πει πως η Καθολική Εκκλησία είναι αδελφή μιας επιμέρους Εκκλησίας ή ομάδας Εκκλησιών. Δεν πρόκειται απλώς για ζήτημα ορολογίας, αλλά κυρίως για σεβασμό μιας βασικής αλήθειας της καθολικής πίστεως: της ενότητας της Εκκλησίας του Ιησού Χριστού. Στην πραγματικότητα, υπάρχει μόνο μία Εκκλησία, κι ως εκ τούτου ο πληθυντικός όρος 'Εκκλησίες' μπορεί να αναφέρεται μόνο σε επιμέρους Εκκλησίες». Κατά την ορθόδοξη εκκλησιολογία, βέβαια, η οργάνωση της Εκκλησίας βασίζεται όχι σε πολιτιστικές υποδιαίρεσεις, αλλά επί εδαφικής ή γεωγραφικής βάσης, μια αρχή η οποία εφαρμόζεται σε όλα τα επίπεδα της εκκλησιαστικής οργάνωσης (τοπικό, επαρχιακό – Μητροπόλεις, Πατριαρχεία – οικουμενικό-παγκόσμιο). Βλ. J. Zizioulas, «Primacy, Ecclesiology, and Nationalism», στο J. Chryssavgis (ed.), *Primacy in the Church. The Office of Primate and the Authority of Councils*, vol. I, SVSP, New York 2016, 302.

πιστεύουν σ' εμένα, ώστε να είναι όλοι ένα, όπως εσύ, Πατέρα, είσαι ενωμένος μ' εμένα κι εγώ μ' εσένα»). Με άλλα λόγια, η Εκκλησία, ως θεανθρώπινος οργανισμός, δεν μπορεί να απαρνηθεί την ύπαρξη ορατής κοινωνίας, γιατί μ' αυτόν τον τρόπο αρνείται την μεταμορφωτική διάσταση των μυστηρίων: εάν αρνηθεί κανείς τη σύμπλευση θείας οικονομίας-ιστορίας, αρνείται τη δυνατότητα της τελευταίας να σωθεί μετέχοντας στο «σώμα» της θείας ζωής. Μυστήρια, λοιπόν, δίχως ιστορική συνάφεια είναι είτε πράξεις αυτοαναφορικές του Θεού είτε ανθρώπινες δράσεις.

Ποια είναι, λοιπόν, ακριβώς η μορφή ενότητας μιας επιμέρους/επαρχιακής Εκκλησίας με το «όλο» εκκλησιαστικό σώμα;⁴

Σύμφωνα με μια άποψη, κάθε τοπική Εκκλησία πραγματώνει την ενότητα με τις λοιπές Εκκλησίες μέσω της πίστης, των μυστηρίων και της (ευχαριστιακής) αγάπης. Κάτι τέτοιο καθιστά περιττή την ανάγκη για πρωτεία. Μια εκκλησιολογία αυτού του τύπου τονίζει πως κάθε τοπική Εκκλησία έχει την αυτοσυνειδησία πως είναι η «καθολική» Εκκλησία, λόγω ακριβώς της ευχαριστιακής φύσης της. Το πρωτείο, είτε σε επαρχιακό είτε σε οικουμενικό επίπεδο, δεν είναι παρά ένα εξω-εκκλησιαστικό στοιχείο – ιστορικό, κοινωνικό ή και πολιτικό – ή, στην καλύτερη περίπτωση, μια «εντολή» που δίνεται σ' έναν επίσκοπο να ενεργεί για λογαριασμό των Εκκλησιών.

Έτσι, η συνοδικότητα μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια δομή που ανήκει στην ουσία (*esse*) της Εκκλησίας, ενώ το πρωτείο αντιπροσωπεύει την «ανθρώπινη» ή «ιστορική» πτυχή της, διαμορφώνεται δηλαδή με βάση εξω-εκκλησιαστικές συγκυρίες. Ο Ουκρανός θεολόγος Cyril Hovorun σημειώνει σχετικά:

Αν δεχτούμε ότι η Εκκλησία είναι οντολογικά ιεραρχική, τότε το πρωτείο έρχεται φυσιολογικά ως το απόγειο της ιεραρχίας της Εκκλησίας. Αν υποθέσουμε ότι το πρωτείο ανήκει στη φύση της Εκκλησίας, τότε το ίδιο ισχύει και με την ιεραρχία. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να θεωρείται δεδομένο ότι η Εκκλησία είναι ιεραρχική από τη φύση της [...] Το πρωτείο ως ζήτημα συγκυρίας κι όχι ως μέρος της φύσης της Εκκλησίας, είναι ευάλωτο σε διάφορες περιστάσεις που συνδέονται με την ανθρώπινη και κοινωνική διάσταση της Εκκλησίας. Η ερμηνεία και η πρακτική του (σημ.:

⁴ Αυτή η ιδέα υπάρχει στο «Η θέση του Πατριαρχείου Μόσχας για το πρόβλημα του πρωτείου στην Παγκόσμια Εκκλησία» (2013): «Στην ορθόδοξη παράδοση, κανονική θεωρείται μια κοινότητα που αποτελεί μέρος μιας Αυτοκέφαλής Τοπικής Εκκλησίας και μέσω αυτής βρίσκεται στην ευχαριστιακή ενότητα με άλλες κανονικές τοπικές Εκκλησίες» (4).

πρωτείου) εξαρτιόταν κι εξακολουθεί να εξαρτάται από τα πρότυπα που κυριαρχούν στην κοινωνία σε κάθε δεδομένη εποχή⁵.

Θα μπορούσε να ειπωθεί πως αυτή στη βάση αυτής της θεώρησης βρίσκεται η ιδέα πως οι ιεροί κανόνες, έχοντας θεσμοθετηθεί σε παλαιότερες εποχές, δεν μπορούν να εφαρμοστούν στα σύγχρονα κοινωνικά και γεωπολιτικά πλαίσια. Ασφαλώς, κανείς δεν μπορεί να επιμείνει στη δουλική τήρηση της κανονικής παράδοσης χωρίς να γνωρίζει το περιεχόμενό της, αλλά μάλλον στη διατήρηση και τη δυναμική ερμηνεία της.

Ο κίνδυνος αυτής της προσέγγισης, ή τουλάχιστον της κατά γράμμα εφαρμογής της, είναι ότι η τοπική (μυστηριακή) έκφραση της Εκκλησίας εξυψώνεται εις βάρος της επαρχιακής και παγκόσμιας. Μια ενότητα έτσι νοούμενη μπορεί να οδηγήσει στην ύπαρξη πολλών αυταρκών τοπικών Εκκλησιών και στην αδυναμία ενός αισθήματος συνυπευθυνότητας προς την «όλη» (παγκόσμια) Εκκλησία⁶. Με άλλα λόγια, ο κίνδυνος είναι η Ορθοδοξία να εκπέσει σε μια συνομοσπονδία τοπικών, ανεξάρτητων (εθνικών) Εκκλησιών, μια κατάσταση σχεδόν αναπόφευκτη εάν επικρατήσει η πρόταση να «αφήσουμε τους κανόνες στο παρελθόν τους». Κι αν συμβεί αυτό, δεν θα μπορούμε πλέον να μιλάμε για τη «Μία» Εκκλησία που ομολογούμε στο Σύμβολο της Πίστεως, αλλά για κάτι μάλλον ξένο προς την ορθόδοξη εκκλησιολογία.

Η εφαρμογή μορφών εκκλησιαστικής διακυβέρνησης με συνύπαρξη πρωτείου-συνοδικότητας κρίνεται σήμερα απαραίτητη κυρίως διότι η Ορθοδοξία δεν είναι πλέον αποκλειστικά «Ανατολική» όπως ο Καθολικισμός δεν είναι πλέον μόνο «Δυτικός». Η διαπίστωση αυτή φαίνεται να δικαιώνει, σε πρώτη ανάγνωση, την καθολική άποψη για την υπεροχή της «Παγκόσμιας» Εκκλησία και, συναφώς, την αναγκαιότητα ενός «παγκόσμιου» λειτουργήματος ενότητας· θα μπορούσε, βέβαια, να βρει δικαίωση και η ορθόδοξη ιδέα περί ευχαριστιακής «παγκόσμιας» πληρότητας των τοπικών Εκκλησιών. Και στις δυο περιπτώσεις, όμως, η διεκκλησιαστική συνοδικότητα γίνεται από ένα εσωτερικό στοιχείο της φύσης της Εκκλησίας, ένα εξωτερικό – και μάλλον περιττό – όργανο ενότητας: περιττό, διότι για την καθολική άποψη ο επίσκοπος Ρώμης «γεννά» την παγκόσμια ενότητα, ενώ

⁵ C. Hovorun, «Does Primacy Belong to the Nature of the Church?», στο J. Chryssavgis (ed.), *Primacy in the Church. The Office of Primate and the Authority of Councils*, vol. I, SVSP, New York 2016, 518, 529.

⁶ Βλ. το κείμενο «Η θέση του Πατριαρχείου Μόσχας για το πρόβλημα του πρωτείου στην Παγκόσμια Εκκλησία», όπου αναφέρεται πως «[Οι Αυτοκέφαλες Τοπικές Εκκλησίες] θεωρούν πως το πρωτείο τιμής που αποδίδεται στους επισκόπους της Ρώμης δεν θεσπίζεται από τον Θεό αλλά από ανθρώπους». (4). Το κείμενο θεωρεί πως το πρωτείο τιμής (το οποίο υπάρχει μόνο στο επίπεδο της παγκόσμιας Εκκλησίας) βασίζεται στην «κανονική παράδοση της Εκκλησίας που είναι στερεωμένη στα ιερά δίπτυχα που είναι αναγνωρισμένα από όλες τις Αυτοκέφαλες Τοπικές Εκκλησίες» (2.3). Οι τελευταίες είναι ενωμένες στα δόγματα, τη Θεία Ευχαριστία και από κανονικής απόψεως, αλλά είναι ανεξάρτητες ως προς τη διακυβέρνηση (4). Οι υπογραμμίσεις είναι δικές μας.

για την ορθόδοξη κάθε τοπική εκκλησία είναι ήδη παγκόσμια. Ασφαλώς, ούτε η Καθολική Εκκλησία παραιτείται της κανονικής αναγκαιότητας του πρωτείου ούτε βέβαια η Ορθοδοξία αρνείται το θεμελιώδη ρόλο της συνοδικότητας. Πώς μπορεί, όμως, να συμβιβαστεί η αυθεντία των Συνόδων (Γενικών-Πανορθόδοξων, Οικουμενικών) με τον «παγκόσμιο» χαρακτήρα του παπικού λειτουργήματος;

Υπάρχει μια προσέγγιση που υποστηρίζει πως το πρωτείο δεν υπάρχει για να συμπληρώσει μια «πληρότητα» που λείπει από τις τοπικές Εκκλησίες, αλλά μάλλον για να εκφράσει την «καθολικότητα» και την «παγκοσμιότητα» που υπάρχει ήδη σε αυτές. Αυτό το τονίζει ο Μητροπολίτης Ιωάννης Ζηζιούλας: «Το θεμελιώδες καθήκον του πρωτείου είναι να υπερνικήσει κάθε διαίρεση στο σώμα της Εκκλησίας. Αυτή είναι η μεγάλη και “υπαρξιακή” σημασία του πρωτεύοντος ή της “κεφαλής”, όπως δηλώνεται το πρωτείο στη γλώσσα των ιερών κανόνων»⁷. Για τον Μητροπολίτη Ζηζιούλα, η ιδέα του πρωτείου είναι μέρος της ίδιας της εκκλησιολογίας. Η κανονική πρωτοκαθεδρία εξυψώνει – και δεν «παράγει» – την ενότητα μεταξύ των Εκκλησιών με τρόπο ώστε οι «πολλές» Εκκλησίες να μπορούν να ενεργούν ως «μία» Εκκλησία.

Ασκώντας κριτική σ’ αυτή την ιδέα, μελετητές όπως ο Andrew Louth έχουν υποστηρίξει πως «από την άποψη της εκκλησιαστικής πολιτικής υπάρχουν φόβοι πως ο Ζηζιούλας θα επικληθεί για να δικαιολογηθεί ένα είδος μονεπισκοπισμού: ένας όχι μακρινός κίνδυνος στην Ορθόδοξη Εκκλησία, αλλά μάλλον κάτι πολύ πραγματικό», και πως «η έννοια της επισκοπικής εξουσίας που υπονοείται με αυτόν τον τρόπο σκέψης φαίνεται να έρχεται σε αντίθεση με την έννοια της συνοδικότητας (ή της *sobornost*)»⁸. Για να αποφευχθεί αυτός ο φόβος, θα πρέπει να δοθεί προσοχή στην επισκοπική συγκρότηση της συνοδικότητας και στη συνοδική έκφραση του πρωτείου, πράγμα που έχει επαρκώς τονιστεί στο έργο του Μητροπολίτη Ζηζιούλα.

Παγκόσμια Εκκλησία → Τοπική Εκκλησία (η Παγκόσμια Εκκλησία φέρνει σε κοινωνία όλους τους ανά τον κόσμο επισκόπους)

Τοπική Εκκλησία = Καθολική (άρα και Παγκόσμια;) Εκκλησία (η Τοπική Εκκλησία είναι η «καθόλου» Εκκλησία)

Εάν μια ορισμένη καθολική εκκλησιολογία έδωσε προτεραιότητα στην «Παγκόσμια» έναντι της «Τοπικής» Εκκλησίας (ο εκφραστής της «Παγκόσμιας» Εκκλησίας, επίσκοπος Ρώμης, είναι η εγγύηση της παγκοσμιότητας των τοπικών Εκκλησιών· δίχως την κοινωνία με αυτόν (*cum Petro et sub Petro*), οι Εκκλησίες δεν έχουν μια «πλήρη» εκκλησιαστική υπόσταση), μια ορισμένη ορθόδοξη

⁷ Zizioulas, «Primacy, Ecclesiology, and Nationalism», 301.

⁸ A. Louth, *Modern Orthodox Thinkers*, Illinois 2015, 223.

εκκλησιολογία ταύτισε πλήρως την τοπική με την «καθόλου» Εκκλησία. Και στις δυο περιπτώσεις, όμως, έμεινε εκκρεμής η κοινωνία μεταξύ των Εκκλησιών σε ένα δεδομένο «επαρχιακό» γεωγραφικό χώρο, αφού η απευθείας σύνδεση της τοπικής με την «παγκόσμια» Εκκλησία, είτε κανονική είτε μυστηριακή, δεν αφήνει εκκλησιολογικό χώρο σε επαρχιακά δομημένες Εκκλησίες (Πατριαρχεία, Αυτοκέφαλες, Αυτόνομες Εκκλησίες, διασπορά, Σύνοδοι Ανατολικών Καθολικών Εκκλησιών, Καθολικές Επισκοπικές Συνελεύσεις, κοκ.).

Εάν, λοιπόν, η σύγχρονη Ορθοδοξία επιθυμεί ν' αρνηθεί την κανονική της παράδοση (στο όνομα μιας συνοδικότητας δίχως πρωτείο), οφείλει, για λόγους συνέπειας, να ακυρώσει την υπάρχουσα δομή της. Εάν από την άλλη επιθυμεί να διατηρήσει την περιφερειακή της οργάνωση, θα πρέπει να εμπεδώσει (στη θεωρία και την πράξη) την ύπαρξη ενός πρωτείου. Εάν, από τη δική της πλευρά, η Καθολική Εκκλησία επιθυμεί τη διατήρηση της παγκόσμιας εκκλησιολογίας, θα πρέπει να δεχτεί πως η συνοδικότητα, εφόσον τη δέχεται, θα πρέπει να περιοριστεί μονάχα στο τοπικό επίπεδο (και αυτή θα είναι μια χαοτική συνοδικότητα, αφού κάθε επισκοπή θα έχει τη δική της σύνοδο). Εάν πάλι αναζητά (όπως γίνεται μέσω της παρούσας «συνοδικής πορείας» που ξεκίνησε ο νυν Πάπας Φραγκίσκος) έναν πιο ευκρινή τρόπο ενσωμάτωσης της συνοδικότητας στην εκκλησιαστική ζωή, θα πρέπει να προσδιορίσει την κανονική υπόσταση της περιφερειακής συνοδικότητας.

Σε κάθε περίπτωση, το μέλλον του διαλόγου, σε όλα τα επίπεδά του, θα προσφέρει πιο ξεκάθαρες ενδείξεις γι' αυτό που οι ίδιες οι Εκκλησίες θα αισθανθούν ως αναγκαίο για την ενότητά τους. Εκτός κι αν ο πόθος για ενότητα δεν είναι παρά μόνο μια ρομαντική προσευχή του Κυρίου...